

HVA ER UTVIKLING?

Hvordan måler og vurderer vi utvikling og hvilke følger får det?

av

Knut Heng

Oppgave levert som del av studiet i

Sosialantropologiske emner

Ved Misjonshøgskolen i Stavanger

2007

Utdannelse som kvalifiserer til graden Bachelor i Religion og interkulturell kommunikasjon

Innleveringsdato: 19. desember -07

Innholdsfortegnelse:

Innledning.....	2
Et forsøk på definisjon av utvikling:.....	2
Begrensning.....	3
Hoveddel.....	3
Noen klassiske ”måleinstrumenter” for utvikling: Fra BNP til HDI.....	3
De positive sidene ved HDI.....	4
Begrensninger knyttet til statistikk.....	5
Utvikling og lykke!.....	6
Global lykkeindeks.....	6
Ulikheter kontra forskjeller.....	7
Utvikling som utvikling av stedege verdier og ressurser.....	8
Avslutning.....	8

Innledning

Jeg ønsker å skrive om utvikling blant annet på bakgrunn av de erfaringer jeg har fått som misjonær i Elfenbenskysten og Mali. Ordet utvikling treger å defineres noe nærmere. Det brukes på mange måter og i mange ulike sammenhenger. Det er også behov for å begrense oppgaven fordi utvikling er et veldig vidt felt.

Det som særlig har satt tankene i sving for min egen del er fokuset som har vært på Norge som ”Verdens beste land å bo i”. Norge er kåret til verdens beste land, i følge ”Human Development Index rankings”¹. Dette er 6. året på rad. Mali er rangert 3. nederst på 175. plass i 2006. Er dette en god måte å rangere land på sett fra et sosial antropologisk synspunkt? Kan en slik rangering prege tankegangen vår og få negative konsekvenser i forhold til måten vi organiserer og driver bistandsarbeid og misjonsarbeid på?

I Norge hørte jeg på radioen at Norge nok en gang var kåret til verdens beste land å bo i. Da hadde jeg vært i Norge i bare noen uker etter flere år i Elfenbenskysten. Dette var i november og det var mørkt og kaldt ute. Regnet pisket mot vinduet og jeg hadde på ingen måte lyst til å gå ut. Er dette verdens beste land å bo i? Jeg tenkte at da har de ikke tatt klimaet med i vurderingen.

Etter hvert var det også andre sider enn bare et kaldt og surt klima som gjorde at jeg måtte stille litt spørsmålstegn ved dette at Norge var kåret til verdens beste land å bo i. Det er på mange måter bekvemt å leve i Norge og vi har enkel og god tilgang til mange goder. Likevel var det ikke slik at jeg opplevde mine medborgere i Norge som mer lykkelige eller at de levde et problemløst liv. Livet i Norge syntes å være krevende og komplisert på en slik måte et det tappet de fleste for krefter til sosialt overskudd. Det ble en underlig kontrast i forhold til mange av de fattige medarbeiderne som vi hadde reist fra i all hast for bare noen uker siden. Død og sykdom visst alle hva var, men jeg la best merke til smil og glede midt i nød og fattigdom. For ikke å snakke om alle som jeg var ”forpliktet” til å hilse på dersom jeg gikk forbi tunet der de bodde. Det opplevdes som om vi i Norge var så mye ”fattigere” på sosialt fellesskap. Jeg ble i hvert fall usikker på om det var riktig å framstille Norge som et mer utviklet land enn for eksempel Elfenbenskysten.

Et forsøk på definisjon av utvikling:

For å kunne si noe meningsfullt om utvikling så trenger vi å presisere ordet og begrepet noe nærmere. Utvikling i seg selv handler om endring som finner sted også beskrevet som en prosess som fører til endring. Det kan være både positiv og negativ utvikling. I denne sammenhengen er vi ute etter å se på endring av samfunn, nasjoner og større regioner eller kontinent. Utvikling blir ofte brukt for å si noe om graden av utvikling i et land. Det kan da være snakk om utvikling av økonomi, helsetilbud, skoletilbud og andre samfunnsmessige forhold. Land blir ofte delt inn i industrialiserte land eller utviklede land i motsetning til utviklingsland. Utviklede land blir da oftest forstått som land som i stor grad er industrialisert og bruker avansert teknologi i framstillingsprosessen av varer. En har da et godt utbygd skole- og helsesystem og bygger politikken på demokratiske prinsipper. Utviklingsland er land som da ikke har kommet så langt i denne prosessen. Ut fra et vanlig vestlig tankemønster ser en da for seg at utviklede land må hjelpe land som ikke har kommet så langt i utviklingen. Utviklingshjelp, også kalt bistandshjelp, er ulike former for tiltak for å få til en slik utvikling.

Det å kalle noen land for utviklede og andre land for utviklingsland er i stor grad stigmatiserende. I en generell sammenheng vil ordet utvikling likevel oftest stå for noe positivt. En kan da tenke på alt fra personlig utvikling til utvikling av avansert teknologi og utvikling av sosial og demokratiske rettigheter. Det handler da om en prosess der en forbedrer noe og forstås som vekst, modning

---

¹ Sammendrag ”Human Development Report 2006. Tabell 1 side 35 og 38.

eller en slags evolusjon. I den vestlige verden er dette en viktig prosess. Tankegangen er at utvikling er noe som skjer konstant og dersom noen mener at nå trenger vi ikke mer utvikling, så vil en bli regnet som bakstreversk og en brems på samfunnsmaskineriet. Utvikling er en del av kulturen vår. Det ligger i det vestlige tankesettet at alt går mot en stadig forbedring, i hvert fall på det teknologiske planet. Det er på en måte en selvfølge at neste år vil det komme nye og bedre mobiltelefoner og datamaskiner med større kapasitet og mer avansert programvare. Det er en sterk framskrittstro hos mange. Likestillingen mellom mann og kvinne er kommet lengre, og i vårt land vil også de fleste oppleve stadig økonomisk vekst, en forventer i hver fall flere prosent lønnsøkning hvert år. Dette er noen eksempler på hva en tenker om utvikling. Og dersom noe ikke utvikler seg i positiv retning så må en finne ut hva det er som gjør at det ikke utvikler seg i positiv retning og gjøre de nødvendige tiltak for at så skal skje. Jeg tror det er viktig å få med seg at utvikling er en så innarbeidet del av vår virkelighetsoppfatning at vi ikke helt klarer å forstå samfunn der dette ikke står på dagsorden på samme måte som hos oss.

I denne oppgaven vil jeg bruke begrepet vestlig/vestlige verden/vesten som en benevnelse for den del av verden som representerer holdning, verdier og kultur fra den Vesteuropiske og Nord-amerikanske delen av verden. Dette er selvfølgelig ingen enhetlig størrelse, men er ofte en egnet samlebetegnelse for det som går for å være den "moderne" verden.

Begrensning

I denne oppgaven vil jeg fokusere på dette med hvordan vi måler eller vurderer graden av utvikling. Hvilke aspekt er med når vi vurderer hvorvidt et land, folk eller et bestemt geografiske område er utviklet. Dette vil bli gjort ut i fra et kulturel relativistisk synspunkt, et forsøk på å se det fra et antropologisk utgangspunkt. Jeg vil ta med noen avsnitt om utvikling og lykke. For hva er selve målet med utvikling? Videre vil jeg ta med noen avsnitt om utvikling og miljø. Dette er sterkt i fokus i den vestlige verden og det vil absolutt bli en viktig faktor i det som har med utviklingsarbeid å gjøre. Finnes det andre kriterier som kan beskrive et lands tilstand? Her kan nevnes kultur, historiske verdier og moralske verdier.

Hoveddel

Noen klassiske "måleinstrumenter" for utvikling: Fra BNP til HDI.

Det har vært vanlig å se på lands samlede inntekter som en målbar størrelse og det er brukt for å vurdere et lands økonomiske situasjon. En har da brukte det som en kaller for Brutto nasjonal produkt (BNP), (på engelsk: GNP, Gross National Product) og dersom en deler det på antall innbyggere så får en BNP per innbygger også kalt GNP per capita. BNP kan selvfølgelig si en hel del om et lands økonomi. En kan lett danne seg et bilde av om det er en økning eller om det er økonomisk tilbake gang for landet totalsett. Fordeler en BNP per innbygger så får en et teoretisk bilde av hvor mye det blir på hver innbygger om dette hadde vært likt fordelt. Og det er vel også en av det viktigste innvendingene mot å bruke BNP per capita som måleinstrument for grad av utvikling, nemlig at BNP sier ingen ting om hvordan ressursene egentlig er fordelt i et land. Fordelingen av ressurser kan være svært ulikt fordelt, for eksempel mellom ulike folkegrupper, ulike sosiale lag eller svært ulike fordeling mellom kjønn. BNP er makroøkonomi og sier lite om hvordan folk egentlig har det. Det er heller ikke slik at det nødvendigvis blir en bedring av livssituasjonen for folk flest i et land selv om det er vekst i BNP.

Det har derfor vært behov for andre mer presise "måleinstrumenter". United Nations Development Programme (UNDP) tok i 1990 i bruk det som er blitt kalt Human Development Index (HDI) og har siden da utgitt en årlig rapport, Human Development Report. Hva tar da Indeks for menneskelig utvikling utgangspunkt i: "Indeks for menneskelig utvikling måler i hvilken grad et land lykkes i forhold til de tre grunnleggende aspekter av menneskelig utvikling: forventet

levealder, utdanning og levestandard. Disse måles ved hjelp av tre variabler: gjennomsnittlig levealder, utdanningsnivå (lesekyndighet blant voksne og skolegang på alle nivå) og BNP per innbygger (omregnet i kjøpekraft og ikke etter gjeldende valutakurser).²

HDI bygger altså på tre komponenter:

- 1.Helse**
- 2.Utdanning**
- 3.Økonomi**

HDI har blitt anerkjent og disse tre indikatorene er det stor enighet om som viktige dimensjoner for å vurdere hvordan folk har det i ulike land.³ Den årlige rapporten fra UNDP har blitt stadig forbedret og det er tatt inn flere grafer og tabeller. I senere tid har en også målt for eksempel graden av likestilling i de ulike land. (*Gender Empowerment Measure*). Rapporten har også hatt ulike tema hvert år som det har vært et særlig fokus på. Noen av disse temaene har hatt fokus på teknologi, menneske rettigheter og i fjor var det fokus på tilgang til vannressursene (2006) og den siste utgaven (2007) har miljø som tema. Informasjonsmengden er stor og den siste utgaven har 126 sider med 35 forskjellige tabeller for ulike indikatorer. Hele rapporten er atskillig større, men samtidig regnes UNDP rapporten for å være et pedagogisk mesterstykke.⁴

En ser da at en har beveget seg fra en enkel statistikk med å sammenligne BNP per innbygger til å få en tildeles avansert statistisk framstilling av mange ulike dimensjoner i de aller fleste land i verden. En slik informasjons kilde kan være svært tjenlig. Men all statistikk kan til en viss grad misbrukes og danne tanker og forestillinger som ikke er tilsiktet.

De positive sidene ved HDI

UNDP rapporten er utvilsomt nyttig på mange områder. Den viser at det ikke nødvendigvis står bra til i et land selv om det scorer høyt på BNP per innbygger. Selv land med omtrent lik BNP per innbygger kan komme ulikt ut på andre områder. En kan ta for eksempel Chad som er rangert på 171. plass med 2 090 US\$ GDP per capita og Kyrgyzstan på 110. plass med 1 935 US\$ GDP per capita. Kyrgyzstan har en gjennomsnittlig levealder på 67,1 og en alfabetiseringsprosent på 98,7, mens Chad til sammenligning har 43,7 og 25,7 som tilsvarende tall.⁵ Dette viser at HDI ranking og BNP per innbygger ikke har noen direkte sammenheng. Rapporten har også statistikker som får frem ulikheter innen samme land f.eks ulikheter mellom ulike raser, ulike regioner, og ulike grupper i samfunnet som mann/kvinne, by/land, fattig og rik.⁶

Rapporten har også egen fattigdoms indeks og den er delt mellom utviklingsland og industrialiserte land. Human Poverty index; HPI 1 for fattige land og HPI 2 for rike land.

Å måle fattigdom er ikke helt enkelt. En tar her utgangspunkt i absolutt fattigdom i forhold til relativ fattigdom og får dermed en statistikk som ikke bare er relevant for de fattigste landene.

Human Poverty Index1: (fattige land) har følgende kategorier:

- Andel med forventet levealder under 40 år
- Andel analfabeter
- Fravær av levestandard (vann, helseordning, undervekt på barn)

---

² Utdrag fra: Sammendrag Human Development Report 2006.

³ En noe utvidet versjon av foredrag i "P2-akademiet", NRK, November 2001

⁴ En noe utvidet versjon av foredrag i "P2-akademiet", NRK, November 2001

⁵ Sammendrag "Human Development Report 2006. Tabell 1 side 37 og 38.

⁶ Artikkel på <http://folk.uio.no/sveinsj/> (foredrag NRKs P2-akademiet nov 2001)side 20-22

Human Poverty Index² (OECD land m.fl) har følgende kategorier:

- Levealder under 60 år
- Andel funksjonelle alfabeter
- Andel under fattigdomsgrense (50 % av medianinntekt)
- Andel langtidsledige

Begrensninger knyttet til statistikk.

Jeg har nå vist til noe av det som BNP eller HDI kan gi oss av informasjon. Her kunne en virkelig gått i detaljer, men det er ikke poenget i denne oppgaven. Hovedpoenget har vært å få fram de tradisjonelle måten en bruker for å måle eller vurdere graden av utvikling og da har rapporten fra UNPD blitt et viktig redskap i så måte. En skal derfor være klar over at dette ikke bare en rapport for de spesielt interessert og slike som har en særlig interesse for tabeller og statistikker. Fra artikkelen til Svein Sjøberg⁷ kan vi lese følgende: ”Når Utenriksdepartementet nå lager sine analyser, når Stortinget behandler sine meldinger og når NORAD legger opp sin politikk og diskuterer prioriteringer, er det stadig oftere disse UNDP- rapportene som ligger til grunn. Disse viktige rapportene har klart å løfte diskusjonen om fremgang og velstand til noe annet og viktigere enn til bare storsamfunnets økonomi.” Dette er ikke bare et synspunkt fra Svein Sjøberg, men det viser oss at UNPD rapportene er styringsredskaper for bistands- og utviklingsarbeid og er altså med på å styre norsk utenrikspolitikk. Dette gjelder selvfølgelig ikke bare Norge men de fleste land som er viktige aktører i bistand og utvikling og er selvfølgelig retningsgivende for FN’s ulike organer og har nok også innflyteles på politikken til organisasjoner som: WHO (Verdens helseorganisasjon), Verdensbanken og IMF (Det Internasjonale Penge Fond).

Statistikkene er omfattende, men de måler ikke viktige ting som fred, frihet, lykke, livskvalitet eller grad om omsorg og nærhet i menneskelige relasjoner. Slike rapporter tar heller ikke mål av seg til å beskrive slike aspekter, men det ligger så veldig nær for oss å trekke akkurat slike konklusjoner. Ja, at dersom en klatrer høyt på poengskalaen til HDI, så er en så nær det gode liv som det er mulig å komme. Dette har kommet til uttrykk også i Norge. Straks Norge stod øverst på listen til HDI, så utkåret vi oss selv til verdens beste land å bo i.⁸ Se fotnote som bare viser et eksempel på en overskrift i VG. En mer offisielle nettside som ”Det offisielle norske nettsted i Sverige” presenterer Norge slik: ”FN: Norge verdens beste land”⁹ Det kan jo virke som om det er viktig å vise at vi er bedre enn svenskene. Politikerne klarer heller ikke la være å bruke dette og Erik Solheim sier følgende: ”Slutt å sutre i verdens beste land. Norge er fortsatt verdens beste land å leve i, viser den årlige listen fra FNs utviklingsprogram (UNDP). (Se SV’s nettside). Det er all grunn til optimisme og se lyst på livet, sier Solheim til NTB. En skal ikke løsrive dette helt fra sammenhengen, men jeg synes det lett blir en uheldig bruk av en slik statistikk. Det er absolutt på sin plass å minne hverandre om hvor mange goder vi er tildelt når vi bor i Norge. Men det er en nokså underlig ironi når Norge som fram til nå har ligget høyest på HDI rangeringen i flere år, skal debattere viktig politiske saker, så er det jo nettopp manglene i helse Norge som tas fram. En viser da til helsekøer, mangel på sykehjemsplasser, svikt i eldreomsorgen og dette skaper heftige diskusjoner spesielt i forkant av valg. Det samme gjelder skole og utdanning. Her vises det også til mangler og svikt. Det er mange skoler som har dårlige bøker, dårlig inn klima osv. Når det gjelder økonomien, så er det også samme kappløp hvert år, der en skal kjempe for mer lønn og mindre skatt. Arbeiderpartiet ønsket å sette disse sakene på dagsorden i det siste valget: skole, eldreomsorg, arbeid og miljø.¹⁰

⁷ En noe utvidet versjon av foredrag i ”P2-akademiet”, NRK, November 2001, Svein Sjøberg, siste side

⁸ <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=234878>

⁹ <http://www.norge.se/policy/organizations/fnrappport.htm>

¹⁰ http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/Statsministerens-kontor/Statsminister_Jens_Stoltenberg/Taler-og-artikler/2007-4/Nasjonale-og-lokal-valgkamp.html?pid=479675

Andre partier hadde også andre saker, men helse, skole og økonomi er likevel gjengangere. Dette er ingen dyptgående analyse, men jeg synes det forteller oss helt enkle ting om at uansett hvor godt en gjør det på en slik rangering så vil en likevel ikke bli tilfreds. Problemene er reelle for dem som står uten sykehjems plass og har vansker med å få i seg nok mat eller få vasket seg. Elever som blir syke pga. dårlig inneklima har et reelt problem. Til tross for god økonomi i landet, vil likevel mange se seg nødt til å styre pengeforbruket svært nøysomt. En oppfordring til å slutte å sutre, kan lett virke sårende for dem som kjemper med helt reelle utfordringer i hverdagen.

Utvikling og lykke!

De fleste vil være enige i at vi har det godt på mange måter i landet Norge. Det finnes mye å være takknemlig for i forhold til det mange andre må kjempe med. Dette betyr likevel ikke at en nødvendigvis har en befolkning som opplever stor grad av livslykke og høy livskvalitet. En kan jo også spørre om dette er mål i seg selv og hva en eventuelt legger i slike begrep, men det går jeg ikke videre inn på her. Vårt samfunn har likevel utfordringer som må tas på alvor. En ting er for eksempel psykososiale forhold. ”I en nordisk studie konkluderer man med at til tross for generell velstandsøkning de siste 20 år, har ikke barns og unges opplevelse av livskvalitet økt tilsvarende.”¹¹ Artikkelen er utdrag fra ”HEALTH RELATED QUALITY OF LIFE IN NORWEGIAN ADOLESCENTS”. ”Tidligere var infeksjonssykdommer, hygiene, ernæring og ulykkesforebygging i fokus, men en nyere norsk undersøkelse viser at problemområder som spiseforstyrrelser, psykiske problemer, rusproblemer, mobbing, sosiale problemer, familieproblemer etc. utgjør en stadig større del av skolehelsetjenesten.” Utfordringene i vårt samfunn er i stor grad knyttet til relasjoner. Det gjelder for eksempel samlivsbrudd, ensomhet, mobbing og selvbilde og identitet som utvikles hos oppvoksende generasjoner. Rådene verdier i et samfunn preger samfunnsutviklingen. Dersom en har et somfunn som lever etter regelen; ”Enhver er sin egen lykkes smed”, så vil samfunnet formes etter det. Konklusjonen som jeg vil trekke ut av dette er at tross høy scoring på HDI, så er ikke det ensbetydende med høy livskvalitet og stor tilfredshet med livet.

Global lykkeindeks.

Vi kan jo da glede oss over at noen har satt seg fore å lage en indeks basert på opplevelse av tilfredshet med livet. New Economics Foundation (NEF) har laget en indeks som de kaller for ”The (un)Happy Planet Index”. De har laget en interessant indeks som bygger på to deler. En del er antall lykkelige leveår basert på hvor fornøyd folk er med livene sine og forventet levealder ved fødsel. (Happy Life Years – HLY). Den andre delen måler hvor store del av jordens ressurser innbyggerne bruker i snitt; også kalt et lands økologiske fotavtrykk. En deler da HLY på det økologiske fotavtrykket og får et forhold mellom forbruk og livskvalitet. Det interessante her er at det er de rike landene og de absolutt fattigste landene som havner nederst. Selv om forbruket i Norge og andre vestlige land har steget veldig de siste 50 årene så har likevel ikke livskvaliteten steget i tilsvarende grad. De fattige landene kommer langt ned pga. kort gjennomsnittlig levetid og liten grad av livskvalitet men samtidig lavt forbruk av jordens ressurser. Dette avsnitt har sin informasjon fra nettsiden: www.globalis.no.¹² På denne listen blir Vanuatu liggende øverst. Her kan en altså forvente mange lykkelige leveår og samtidig forbruke relativt lite av jordens ressurser. Kongo kommer på 95. plass og Norge ligger 17 plasser lengre nede. Dette er i hvert fall en alternativ framstilling, som viser at det er mulig å bruke andre indikatorer på hvordan det står til i de ulike land på kloden. Dersom alle land i verden skulle brukt tilsvarende med ressurser som land i den vestlige verden måtte vi hatt 3-4 jordkloder. Det sier seg selv at dersom målet med utvikling skulle være at alle land skulle bli som oss, ville det enkelt å greit bli en katastrofe. Mange vil nok mene at en slik katastrofe allerede har begynt. Landene som regnes som de mest utviklede er blant

---

¹¹http://goliath.ecnext.com/coms2/gi_0199-7006551/Helserelatert-livskvalitet-hos-ungdom-kunnskap.html

¹²http://www.globalis.no/statistikk/samfunn_og_politikk/lykkeindeks

de største forbrukerne av jordens ressurser og står for neste all utslipp av CO₂. Det må da være riktig å spørre om en likevel kan kalle disse landene for moderne eller utviklede land. Det vil i så fall være de landene som undergraver sin egen framtid, men også ødelegge for alle andre land på kloden. En global oppvarming vil få følger på mange ulike vis og ramme til dels urettferdig i forhold de ulike lands bidrag til klimaødeleggelse. Dette er bare en viktig betenkelighet dersom vi legger vårt egen syn på utvikling til grunn for måten vi driver utviklingsarbeid på.

Ulikheter kontra forskjeller

Det vi har sett til nå, er at det er mulig å hente ut mye nyttig informasjon fra blant annet den årlige UNDP rapporten. Det finnes også alternative måter å vurdere grad av utvikling og sammenligne dette med folks egen vurdering av livskvalitet. En kan sette dette i større perspektiv i forhold til ressurs bruk og faren for miljø ødeleggelse. Begrepet ”bærekraftig utvikling” kom på banen i 1987 i den såkalte Bruntland-kommisjonen. ”Hovedbudskapet var at verdenssamfunnet må innrette seg og gjøre det som kreves for å sikre en bærekraftig utvikling. Det betyr ifølge rapporten å sikre at behovene til dagens mennesker blir dekket uten at dette svekker grunnlaget for framtidige generasjoner til å få dekket behovene sine.”¹³ Er det da noe som er oversett? Har en da ikke tatt hensyn til veldig mange indikatorer og skapt grunnlag for å nå langt med utviklingsprogrammer?

Det er her sosialantropologien kan gi oss hjelp til refleksjon omkring dette med utvikling. En kan spørre om hvem er det som hjelper hvem med hva? Hva vil vi egentlig med utviklingshjelp? Er det bare en aktivitet for å dekke over en dårlig samvittighet fordi en egentlig føler en har det altfor godt i forhold til de aller fattigste? Det blir veldig lett at det er den hjelpende aktøren som gir premissen og bestemmer målene for utvikling. En kan snakke om lokalt initiativ og lokale samarbeidspartnere, men ingen gir penger til noe som en ikke har tro på. Alle typer statistikker fokuserer på ulikheter og ikke forskjeller. Dette er omtalt blant annet i innledningen til ”Hvor mange hvite elefanter?” av Thomas Hylland Eriksen og i boka, ”Små steder – store spørsmål” av samme forfatter.¹⁴ Eriksen holder fram at forskjell er noe annet enn ulikhet. Mye av det bistandsarbeidet som drives har konsekvent fokus på ulikheter. En kan ha enkle til mer avanserte måleteknikker for å måle utvikling, men alt sammen handler om å måle ulikheter, for forskjeller kan ikke måles. Fra Hyllands’ bok: ”Reduserer vi disse forskjellene til blott og bart ulikheter, gjør vi oss skyldig i overforenkling som for det første er kulturimperialisme – de gjør kulturelt spesifikke kategorier (=våre verdier) til universelle kategorier. For det andre gjør slik overforenkling det vanskelig å drive meningsfylt bistand.”¹⁵ Et sterkt fokus på ulikheter gjør at vi lett overfører egne verdier som mål for utviklingen. Jeg tror at en rangering som HDI lett gir oss en slags bekræftelse på at vi har gjort de riktige tingene. Nå må vi hjelp andre til å få det like godt som oss.

Når vi så flytter fra et av verdens rikeste land for å gjøre en tjeneste i et av verdens fattigste land, tar vi lett med oss et mentalt tankekart om hva som er god utvikling. De fleste vil nok være enig i at en skal styrke skoletilbud, bedre helse tilbud og få opp forventet levealder og gi et økonomisk livsgrunnlag. Utfordringen er den at vi representerer en individualistisk kultur med andre syn på for eksempel økonomiske systemer. Mange afrikanske samfunn holder fram verdier som enhet, harmoni, stabilitet og respekt for eldre som svært grunnleggende verdier. Dette kan i noen tilfeller være med å forsinke prosjekter og kan virke frustrerende for vestlige bistandsarbeidere. Vi ønsker gjerne at ting skal diskuteres og at det deretter tas en avgjørelse. Det samsvarer med vår demokratitenkning. På landsbynivå er det ofte et eldsteråd som bestemmer og tar avgjørelser. Det er liten tradisjon for avstemning, men en styrer etter konsensus prinsippet, dvs. at en samtaler over en sak til alle kan enes om en beslutning. Det kan tid og dersom en ikke er enig i en sak kan det gå

---

¹³ http://www.fn.no/temasider/miljoe/baerekraftig_utvikling/hva_er_baerekraftig_utvikling

¹⁴ Små steder –store spørsmål; side 29 og 30

¹⁵ Hvor mange hvite elefanter; side 11

lang tid før en evt. kommer fram til en avgjørelse. Det betyr ikke nødvendigvis at alle har fått samme synspunkt, men alle har blitt hørt og lyttet til og ingen har blitt ”overkjørt” av et flertall. På den måten bevarer en gjensidig respekt, enhet og harmoni. Dette er et eksempel på noen verdier som kan være med å styre en beslutningsprosess. Fra et vestlig ståsted kan dette lett oppfattes som mangel på beslutningsevne, lite handlekraft og kan kanskje oppfattes som lite vilje eller evne til endring og utvikling. Poenget her, er at vi kanskje er enige om målet med utviklingen, men måten det gjøres på og hvordan en går fram for få ønskede resultatet kan vi ha svært ulike tanker om. Et sterkt fokus på ulikheter gjør at en lett overser slike kulturelle forskjeller og andre ressurser et samfunn innehar. Mange skriftløse kulturer har for eksempel en rik og frodig forteller tradisjon som en med fordel kan bruke som pedagogisk hjelpemiddel ved lese og skrive opplæring.

Den største utfordringen med å måle og vurdere graden av utvikling er altså at en blir fokusert på ulikheter. Dette blir nærmest latterlig etter min mening, når en bruker slike målingsresultater til å vise at en er bedre enn sine naboland. En rangering av land etter grad av utvikling gjør at vi lett overser at land som ligger lengst nede på listen har ressurser og står for viktige verdier som ikke blir målt. Slike verdier og ressurser kan ofte være med å berike livene og livskvalitetene til mennesker i et samfunn. En høy scoring på HDI listen betyr ikke nødvendigvis at innbyggerne i et land opplever mer glede, fred, harmoni og har nære og gode relasjoner, i større grad enn andre land lengre ned på listen. Samfunnene i den vestlige verden står nok heller for verdier som gjør oss fattige på gode og nære relasjoner. Da kan vi ikke forvente at andre skal velge de samme verdiene som oss.

Utvikling som utvikling av stedegne verdier og ressurser.

Jeg vil prøve meg med å bruke et litt haltende bilde. Hva gjør jeg når jeg skal hjelpe egne barn med leksene? Dersom målet var å få leksene unnagjort raskest mulig og med best mulig resultat, så kunne jeg satt meg ned og gjort leksene for dem. Matematikk oppgavene ville forhåpentligvis gått kjapt unn, og med litt teknologisk hjelp (les kalkulator) så skulle resultatene bli bra. En lærer ville vurdert dette som særdeles dårlig leksehjelp. Dette er jo ikke målet i det hele tatt. Barna skal lære å klare dette på egenhånd. Jeg bør altså hjelpe barna til å løse oppgavene på egenhånd. De får tips om hva de allerede har lært og hvordan det kan brukes. De skal lære å bruke egen kunnskap og trenes til å søke ulike løsningsmetoder. Jeg er redd for at mange utviklingsprosjekter har fungert på samme måte som når far gjør leksene for barna. Resultatene kan bli bra, men det er ingen som har lært noe. Det er nettopp dette som ligger i tittelen på boka ” Hvor mange hvite Elefanter”.

Vi utvikler lett en holdning som at vi må jo hjelpe de stakkars fattige. Jeg synes derfor det er en viktig påminnelse slik som Thomas Hylland Eriksen kommer med: ”Mennesker har, individuelt og kollektivt, hånd om sin egen skjebne, og de treffer selv de valg de finner mest hensiktsmessige ut fra de mulighetene de opplever som relevante.”¹⁶

Avslutning.

En rangering av land ut fra grad av utvikling gjenspeiler bare våre måte å se verden på. Vi er fokusert på målbare resultater. Dette fører lett til at vi drar med oss et mentalt tankekart der vi er kommet langt på utviklingsstigen, mens fattige land ligger langt tilbake. Dette medfører en nedvurdering av de ressurser og verdier som også mennesker i fattige land er i besittelse av. Et fokus på forskjeller er et bedre utgangspunkt for å forstå et folk eller et lands kultur. Ved å finne fram til viktige og felles verdier tror jeg det skapes et godt grunnlag for samarbeid og gjensidig forståelse og berikelse.

Statistikker og grundige undersøkelser av folks levekår kan være nyttige redskaper for å få et klart bilde av de faktiske forhold. Men de gir liten mening å bruke slike resultater til å omtale lande som

---

¹⁶ Hvor mange hvite elefanter; side 68 siste avsnitt.

bedre enn andre. En slik tankegang sniker seg likevel fort inne og preger måten vi tenker på. Jeg vil ikke si at for eksempel den årlige UNDP rapporten er uheldig og dårlig arbeid, men en skal være seg bevisst hvordan en bruker slike rapporter og hva de gjør med oss. Det vil være vanskelig å danne seg et bilde av aktuelle innsats områder og viktige prioriteringer for bistandsarbeidet uten et redskap som UNDP rapporten. Det kreves bevissthet omkring egne verdier og holdninger og grundige studier av andres kultur, holdning og verdier, når en skal tre inn i et annet samfunn som en aktør for utvikling.

LITTERATUR:

Thomas Hylland Eriksen

Små steder – Store spørsmål.

Universitetsforlaget 3. opplag 2004

Thomas Hylland Eriksen

Hvor mange hvite elefanter?

Ad Notam forlag, 2. opplag 1990

UNDP rapporten

Sammendrag ”Human development report 2006.

Artikler av Svein Sjøberg:

Er Norge verdens aller beste land? –

Hva FN-rapporten sier om Norge og verden.

Svein Sjøberg:

svein.sjoberg@ils.uio.no <http://folk.uio.no/sveinsj/>

En noe utvidet versjon av foredrag i "P2-akademiet", NRK, November 2001.